

LA SANG I LA GALLINA

La sang i la gallina és l'últim dels tres treballs visuals que conformen la tesis *Imatges del culte a María Lionza. Un assaig d'antropologia visual*, feta en cotutela entre l'*Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales* de París (EHESS) i la Universitat de Barcelona (UB) entre el 2004 i el 2008. La pel·lícula va ser rodada i muntada l'any 2007. *La sang i la gallina* gira al voltant d'un ritual de curació que va tenir lloc en una casa de culte de Maracaibo. La gènesi de la pel·lícula és reveladora de la relació que teixeix l'antropòleg amb els seus informants durant el treball de camp. L'objectiu de la meua estada a Maracaibo no era estudiar els rituals de curació dins del culte a María Lionza, sinó centrar-me en la recerca al voltant de les representacions de la divinitat. Ara bé, un matí el mèdium amb qui vivia va dir-me que una senyora vindria a purificar-se i em va proposar de filmar-ho. Jo vaig acceptar l'ofertament i així vaig poder presenciar des de ben a prop la riquesa d'elements que intervenen en aquesta cerimònia. Les cintes amb l'enregistrament d'aquest ritual van quedar força temps arraconades, fins que just després d'acabar *Rostres d'una divinitat veneçolana* em vaig decidir a muntar-les.

Com que les imatges ja eren prou punyents per si soles, vaig resoldre excloure tot comentari extern o entrevista, i muntar la pel·lícula evocant un efecte de continuïtat d'acció que facilités el seguiment del ritual per part de l'espectador. Un dels aspectes que més va dificultar el muntatge de la pel·lícula va ser la continuïtat sonora, pel fet que les pregàries juguen un rol essencial en el desenvolupament del ritual. **Les oracions i, el moment del sacrifici, constitueixen els elements principals d'una pel·lícula que, basant-se en la noció "d'eficàcia simbòlica", pretén retratar les tècniques de curació dins del culte a María Lionza.** Tot i tenir un plantejament força diferent al del llargmetratge precedent, *La sang i la gallina* també evoca el paper que juguen les imatges en els rituals, amb la peculiaritat que en aquest cas les representacions emprades pertanyen tan al culte a María Lionza com al panteó Yoruba de la *Santería*.

Aquesta pel·lícula s'ha d'emmarcar dins d'un projecte doctoral més ampli, l'objectiu del qual era estudiar la pluralitat de les representacions de la deessa María Lionza a Veneçuela, tot analitzant la funció i els sentits que aquestes imatges prenen en cada context social determinat. A través l'anàlisi d'aquest cas concret, l'objectiu era fer un assaig *integral* d'antropologia visual, fent èmfasi en la continuïtat entre els tres àmbits d'estudi d'aquesta disciplina, que agrupa tres tipus d'activitats: l'ús de tècniques d'enregistrament audiovisual

durant a recerca etnogràfica, l'ús d'aquestes tècniques com a mode d'escriptura i de publicació, i, finalment, l'estudi de la imatge en un sentit ampli, com a objecte de recerca. El meu objectiu era, en conclusió, fer una tesi *sobre* la imatge, *mitjançant* la imatge i *amb* la imatge.

La càmera va tenir un paper fonamental durant el treball de camp. Al llarg de gairebé dos anys, vaig filmar, en efecte, moltes situacions i vaig fotografiar centenars d'imatges de María Lionza. Aquest ús de la càmera tenia un doble objectiu: realitzar diversos films etnogràfics (al final, en vaig fer tres) i acompanyar la meua tesi de fotografies. Vaig constatar que, gràcies a la seva capacitat de captar la imatge en moviment, la càmera era particularment indicada per a mostrar les diferents relacions que els individus estableixen amb les imatges de María Lionza. Tot el meu rodatge es va fer partint d'aquesta òptica *relacional*. De més a més, l'acte de filmar em va permetre d'obtenir informacions molt valuoses sobre el culte o sobre l'activitat artística que molt probablement no hauria pogut obtenir altrament. Dificilment hauria pogut saber, per exemple, la significació del reflexe o de l'energia en els rituals de possessió en absència de càmera. D'altra banda, quant a la incursió en el context d'estudi, em vaig adonar que molt sovint la càmera no era un obstacle per a entrar en contacte amb els altres, sinó, ben al contrari, un instrument que facilitava la meua integració i gràcies al qual podia tenir, durant el rodatge, un llaç molt més estret i directe amb els entrevistats.

Per exemple: vaig remarcar que, quan no tenia la càmera, el meu rol en els rituals de possessió era, en general, molt passiu. Jo restava en una situació de relativa exterioritat, immòbil, prenent de tant en tant algunes notes que no podia compartir amb els entrevistats. En canvi, quan tenia la càmera entre les mans, adquiria un rol precís i concret que tothom podia identificar. Les exigències del rodatge, que sempre vaig realitzar respectant rigurosament les regles rituals, em donaven el dret, per exemple, d'aproximar-me o d'allunyar-me dels participants en la cerimònia o de girar al voltant de l'escena per a copsar-la des de diferents angles. De més a més, la possibilitat de mostrar als participants el resultat del rodatge just després d'haver-lo fet incorporava transparència a la meua recerca: ells sabien les dades de treball de camp que jo m'enducia i em podien transmetre de seguida el seu acord o el seu desacord quant al material filmat. Al mateix temps, aquesta iniciativa de mostrar als participants les seves pròpies imatges afegia un component *reflexiu* a la meua recerca. El fet de veure's a la pantalla tot pintant o preguntant, va provocar reaccions molt interessants, com, per exemple, la de l'Iván, un medium que, en veure les imatges que ja havia filmat del seu ritual de possessió, em va advertir de no fer més plans curts com els que havia realitzat, ja que això

podia "molestar" l'esperit. Aquest tipus de projeccions em permetien paral·lelament fer preguntes molt precises sobre l'acció filmada i demanar als assistents el sentit de cada detall que apareixia a la pantalla.

En conclusió, amb aquesta tesi volia assolir un triple objectiu. En primer lloc, volia contribuir al coneixement de la figura de María Lionza, una divinitat particularment complexa i fascinant, relativament desconeguda, l'estudi de la qual permet de comprendre millor les característiques i el canvis de la societat veneçolana contemporànea. En aquest sentit, el tema de les representacions de María Lionza, injàdit fins al moment, em semblava un aspecte particularment revelador de les significacions i de les funcions de 'aquesta divinitat avui. En segon lloc, amb aquesta tesi pretenia mostrar l'estreta relació entre els tres àmbits de l'antropologia visual. En efecte, estic convençut que la imatge en tant que objecte només pot ser estudiada de forma satisfactòria a través les imatges i que, al seu torn, les conclusions d'una recerca sobre les imatges han d'incorporar necessàriament una presència del material visual. Finalment, he volgut reivindicar amb aquesta tesi el valor del cinema de recerca, d'un cinema construït a partir de l'observació, la proximitat i la relació entre el càmera i el subjecte filmat, capaç de d'utilitzar recursos pròpiament cinematogràfics per obtenir dades etnogràfiques i de construir un discurs visual que sigui, alhora, una visualització i una interpretació fonamentada del treball de camp.